

חייב אדם להקביל פני רבו ב'רגל' – או ב'חודש ושבתי'?

טורי אבן (ראש השנה 56 ע"ב)

ליה לחודש דאי אקדמי לשבת דהוי ליה ר"ה נמי בכלל שבת הא תו לא צריך לומר חדש דהא כבר נכלל בכלל שבת דקרא. אבל השתא דאקדמי לחדש הכי קאמר לא חדש היום שהוא יום טוב של ר"ה דאיקרי חדש ולא שבת שהן שאר רגלים. ואי לא הוי כתיב אלא שבת לחוד הוה אמינא שבת דקרא הוא שבת ממש לכן פרט לחדש בפני עצמו לגלויי אשבת דלאו שבת ממש אלא יום טוב וכדפרישית.

לשבת הא שבת תדיר יותר מבחדש אבל אם הוא יום טוב ניחא ומיהו משמע ליה לר' יצחק דהאי חדש לאו חדש ממש אלא יום טוב של ר"ה דמיקרי חדש כדכתיב תקעו בחודש שופר ודרשינן ליה לעיל (דף ח ע"א) אראש השנה. ואע"ג דיום טוב תדיר יותר מר"ה והוי ליה לאקדומי שבת לחדש ועוד למה לי חדש כלל הא ר"ה נמי בכלל יום טוב דקרא דקרי ליה שבת. יש לומר מהאי טעמא אקדמי

מכלל דבחדש ושבתי איבעיא לה למיזל. קשה לי שבק ר' יצחק שבת וחדש דכתיבי ונקט רגל דלא כתיב. ועוד קשה לי רגל מאן דכר שמיה ומנא ליה לר' יצחק שחייב להקביל ברגל. ונראה לי דמשמע ליה שבת דקרא היינו יום טוב ולא שבת בראשית כדדרשינן ממחרת השבת דגבי ספירה דהיינו מחרת יום טוב בפרק ר' ישמעאל (מנחות דף סה ע"ב) דאי שבת ממש אמאי אקדים קרא לחדש קודם

מהרי"ף ג' (ראש השנה 56 ע"ב)

חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר לא חודש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת איבעי ליה למיזל. נ"ב ע"י מהרש"א וטורי אבן וסו"ת נו"כ מה"ת חאו"ח סי' ל"ד דהקשו דפתח ברגל וסיים בחדש ושבת אולם לשיטת רש"י ר"ה ל"ג ע"א לאש עושין נשים מצוה אשך מן הדין פטורין אזי עוברים על כל חוסף והקבלת פנים ברגל אם הוא מצוה אזי נשים פטורות דמ"ע שהז"ג היא וספיר אמר אלישע לחשה השונמית לא חודש ולא שבת בחדש ושבת ראשית למיזל כיון דליכא מצוה בלנשים משא"כ רגל דליכא מצוה בלנשים אסורה לילך אלכו לעוברת בכל חוסף ונכון:

רי"ב"א (סוכה 35 ע"ב)

שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבתי איבעי ליה למיזל. פי' כשהוא בתוך התחום, ומינה לראותו ברגל כשהוא מחוץ לתחום, ור' יצחק נקט מאי דשכיח ביה פשיעותא טפי.

מהרש"א (סוכה 35 ע"ב)

מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל כו' מכלל דבחדש ושבת מחייב כו' נקט ברגל גם שאינו מפורש בקרא דלא גרע רגל מחדש:

הרב ראובן מרא"י (שו"ת, עמ' 34-35)

והנה כשאמרה השונמית לאישה בהיותו עם הקוצרים: שלחה נא לי אחד מן הנערים ואחת האתונות וארוצה עד איש האלהים, הרי ודאי שאותו יום עצמו לא שבת היה וגם לא מועד, ובראות בעלה כי ממהרת היא לרוץ אותו יום עד איש האלהים התפלא ואמר לה: הן עתה – בזמן הקציר – לא חודש החג, ומה גם שאינו שבוע החג, ובכך מדוע את הולכת היום? שומעים אנחנו איפוא שבימות החג כן היה נהוג לרוץ אל איש האלהים, זרזים היו מקדימים בחודש כלה – כפי שנקרא אחרי כן בבבל – והמאחרים גם הם באו בשבת שלפני החג, שאז דרשו בהלכות החג. הוכח מזה כי עיקר חיוב קבלת פני הרב היא בתקופת הרגל.

ברם, הנה ידענו כי לפנים בישראל התאספו המוני העם לשמוע תורה מפי הרב בחדשי כלה אלול ואדר, החדשים הקרובים לחגים המסורבלים במצות, וביחוד באו בשבוע שלפני הרגל, ראה ברכות, ו ע"ב: שבתא דריגלא וברש"י שם: שבת שלפני הרגל שהכל נאספין לשמוע הלכות הרגל, ובבכורות, ס ע"ב: תרגמה רב הונא בר סחורה קמיה דרבא בריגלא וברש"י שם, ועיין בנדרים, ס' ע"א: שבת זו (וראה אשר כתב ידידי הרב רמ"ל זקש בנרות שבת קונטרס עו). ומה גם ברגל עצמו שהיו דורשין הלכות חג בחג. קבענו איפוא שהיו שלשה זמנים מיועדים לקבלת פני הרב: הזרזים באו חודש קודם החג, המאחרים באו בשבוע שלפני החג, והמפגרים באו לרגל עצמו.

ואמרת בפשיטות לבאר עיקר גדר האי מצוה לקבל פני רבו ברגל, וליישב קושיית המפרשים בהא דילפינן משונמית דאמרה לא חודש ולא שבת, מכלל דבחודש ושבת בעי למיזל, ואנן מחייבין לקבל פני רבו ברגל דוקא ולא בשבת ור"ח, אף שעיקר הקרא דילפינן מינה האי חיובא מיירי בשבת וראש חודש דוקא וצ"ב.

ולע"ד נראה דעיקר החיוב בגדר כבוד לרבו וכמ"ש, והיינו דבמקום שמבקרים יבקר נמי רבו לכבודו בכך, וא"כ לדין ברגל וחובה"מ שמבקרים קרובים וידידים יש לכבוד נמי הרב ולבקר, אבל בשבת ור"ח שגם לאלו אין מקפידים דוקא לבקר, אינו מכבוד הרב לחייב לבקר בזה דוקא, משא"כ בנביא אלישע, נהגו לבוא אצלו לבקר לשאול ממנו עצה ותושיה וברכה בשבת ור"ח, וע"כ ראוי לכבוד ולבוא, אבל אצלינו המצוה ברגל דוקא שהזמן מיועד לביקורים מצוה לכבוד הרב בכך.

|| צ"ע ביה"צ (מהדורה א) - א"א א"א סיון ע"ג ||

במכתבו סימן ב' כתב וזה לי כהרבה בשנים נפלאות היא צעני דטור וש"ע השמיטו הא לאמר ר' יצחק (ר"ה דף ט"ז) וסתמא תלמודא בסוכה דף כ"ז קמותיב מיני והאמר ר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל והרמב"ם הביא להיאחז דר' יצחק וכו'. יורנו בזה. עכ"ל דברי מעלתו. וג"כ נלענ"ד לתרץ. ובאמת ליגנא דר' יצחק שם במס' ר"ה תמוה מאד דקאמר חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר מדוע וגו' לא חדש ולא שבת וגו' מכלל דבחודש ושבת איבעי לה למיזל עכ"ל. והנה פתח ברגל וסיים בחודש ושבת וכיון דקרא בחודש ושבת מיירי הוא לי למימר חייב אדם להקביל פני רבו ברגל וחודש ושבת. וכבר הרגיש בזה הריטב"א והביאו הרי"ף צעין יעקב וכל דבריהם דחוקים:

והנלענ"ד בזה הוא זה. דודאי מהאי קרא ילפינן דבשבת וחודש שיש בו תוספת קדושה שהרי יש בו קרבן מוסף יש מקום לקבל פני רבו שגם על הרב ניתוסף אז שפע להשפיע על תלמידו והה"ד ברגלים. ואמנם להטיל חוב אי אפשר מטעם שאמרו בקידושין דף ל"ג אמר אייבו אמר ר' ינאי אין תלמיד רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית שלא יהי' כבודו מרובה מכבוד שמים, ואף שהטור יורה דעה סימן רמ"ב מביא דעת החולק היינו משום דזה לא מקרי כבודו גדול מכבוד שמים במה שעומד מפניו בכל עת שקוראהו לאטו אם היה רואה פני השכינה בכל רגע מי לא היה קם יעוין שם ברא"ש וצטור, והך אינו רשאי היינו אינו חייב כמ"ש התוס' שם וכן הוא בהגהת רמ"א שם בש"ע סעיף ט"ז בסופו:

ומעתה גם לקבל פני רבו אי אפשר לחייב בכל שבת ור"ח דא"כ יהיה כבוד רבו גדול מכבוד השכינה שאינו הולך לירושלים רק

הרב משה שטרנבוך (מאמרים ומאמרים. אלק 3, סיון ע"ג)

...ודבריו תמוהין דבשלמא התם שפיר אמרינן דמסתברא דעיקר מצות קימה מה"ת רק פעמיים דלא חייבה תורה יותר מהשכינה, אבל כאן בשכינה אי אפשר שאין בית המקדש, וכי בשביל זה נבטל נמי מצות כבוד רבו, והלוא בזה אין פגם לשכינה דזה אפשר וזה לא אפשר כמ"ש, וכן בסוכה (י): מבואר להדיא ברש"י דהמצוה גם בזה"ז ע"ש. (וביערות דבש ח"א מפרש שאדרבה בזה"ז החיוב טפי לקבל פני רבו ברגל שאין מקדש בעו"ה!).

ואלולא דבריו אמינא שמהשמטת הש"ע אין ללמוד מאומה, דיש לומר שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל אינו חיוב מיוחד מדרבנן כשאר חיובים דרבנן, ואף שמבואר בלשון חיוב, דומה לכמה מאמרי חז"ל שמבואר בלשון חיוב, ומ"מ לא הובאו בש"ע שעיקר החיוב בגדר מוסר ודרך ארץ, ודינים אלו לא הובאו בש"ע והוא כעין המאמר "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי" וכו', וכאן נמי אינו חיוב גמור מדרבנן ותקנה מיוחדת בכבוד רבו כלל, והשמיטו בש"ע עם עוד כמה לאוין ועשין שיסודם בגדר דרך ארץ ובין אדם לחבירו, והכי נמי כיון שאין בזה תקנה מיוחדת, רק יסודו מצות כבוד רבו לא הביאו המחבר בש"ע, ואף שראוי לעשות כן לא הובא בש"ע, ואין להכריח מהשמטת המחבר שאין מצוה כלל בזה"ז.